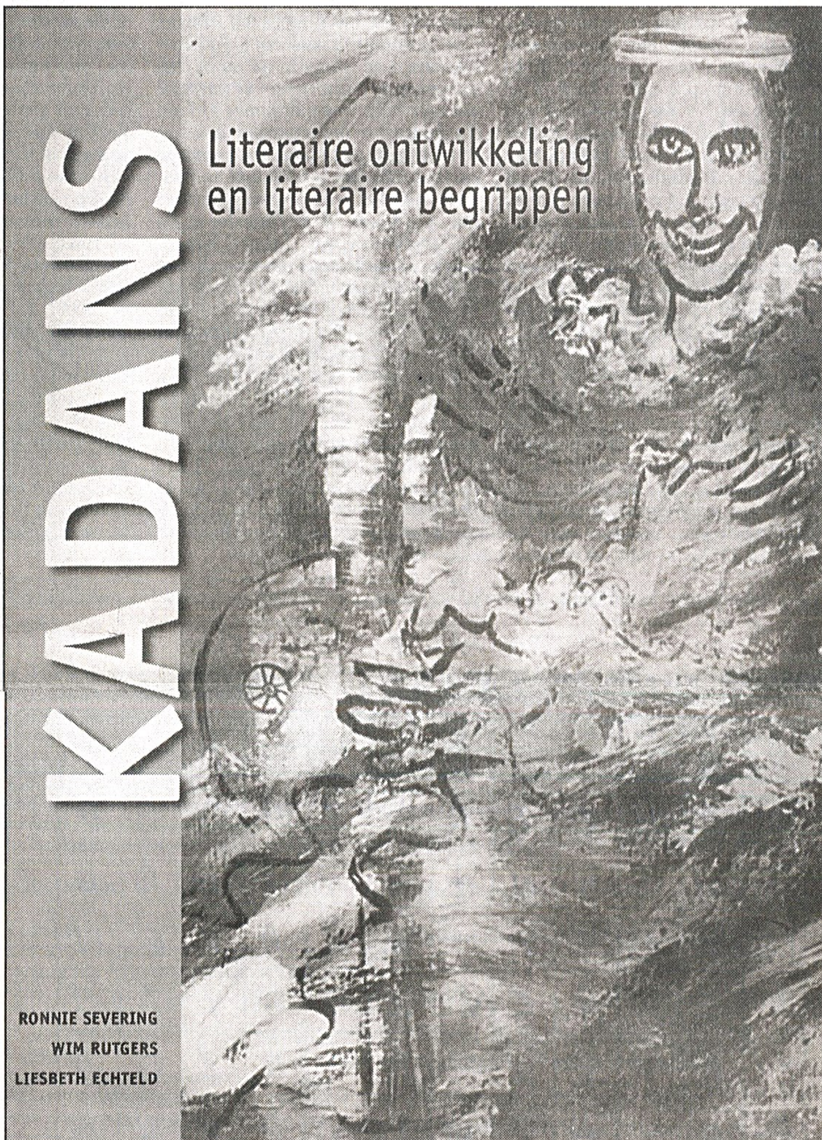
ÑAPA

Lezen is een universeel recht

Boeken zijn bij uitstek effectief voor het overdragen van kennis en het uitdragen van ideeën. Lezen zet aan tot de optimale ontplooiing van het menselijk denken en tot deelname van de burger aan de maatschappij. Dat zijn de eerste regels van een nieuwe literatuurmethode die speciaal ontwikkeld is voor het onderwijs in de Nederlandse Antillen en Aruba. Met de invoering van de Tweede Fase op het havo en vwo en het daarbijbehorend profielenonderwijs, deed zich dringend de behoefte voelen aan een handvat wat betreft literatuuronderwijs voor de leraren van alle talen. Ronnie Severing van het FPI nam daarop het initiatief en vroeg hulp aan Wim Rutgers en Liesbeth Echteld. Gedrieën schreven zij "Kadans", dat de ondertitel 'literaire ontwikkeling en literaire begrippen' meekreeg.

Door Nel Casimiri

Vroeger lag bij het literatuuronderwijs bij alle talen het accent op de literatuurgeschiedenis. In het nieuwe literatuuronderwijs ligt de nadruk op de literatuur als communicatief proces, waarbij de lezende leerling centraal staat. Deze wordt de wereld van de literatuur binnengeleid door middel van literaire socialisatie, waarbij hij de wereld van de literatuur leert kennen. Ook wordt de literaire competentie ontwikkeld, de persoonlijke leeservaring vergroot en de reflectie op literatuur gestimuleerd. Deze laatste zinnen komen uit de eerste alinea van de lerarenhandleiding die voor de leraren geschreven is en waarin wordt uitgelegd hoe de methode aansluit bij de nieuwe eindtermen.
Het meest bijzondere van de methode 'Kadans' is echter dat hij geschreven is om bij alle talen die hier op vwo en havo gegeven worden, te gebruiken. Dus zowel bij Nederlands, Engels en Spaans, als bij Papiamentu en Frans en Duits. Bij alle talen kan het boek gebruikt worden en het is de bedoeling dat de verschillende leraren van een school samen afspreken wie welk hoofdstuk behandelt. Elke leraar kan dan extra voorbeelden van zijn eigen vakgebied gebruiken en voor elke taal maken de leerlingen over boeken van dat taalgebied leesverslagen om dan samen te komen tot een groot leesdossier. Zo sluit de methode aan bij de nieuwe eindtermen van het literatuuronderwijs.

Dr. Ronnie Severing vertelde hoe hem door het departement oorspronkelijk gevraagd was een drietal katernen te ontwikkelen, een voor literatuurhistorie, een voor literaire ontwikkeling en een voor literaire begrippen, de drie onderdelen van het literatuuronderwijs. Maar hij vreesde dat als die drie katernen klaar waren, het geld op zou zijn en er nooit een mooi boek zou verschijnen. In Nederland is een tiental methodes ontwikkeld voor het nieuwe literatuuronderwijs en die zijn allemaal prachtig uitgegeven in *full colour*. Hij wilde graag een methode die aansluit bij het Caribisch gebied, maar ook een die er mooi uitziet: in kleur en met een harde kaft.

Vergeleken met andere onderwijsgroepen is de havo/vwo-groep echter relatief klein. Literatuurgeschiedenis zit niet meer in het pakket van de havo. Wel in het pakket van het vwo, maar ook die hoeven niet meer de hele literatuurgeschiedenis te kennen. Een leraar of school kan kiezen voor een bepaalde periode. Daarom besloten de schrijvers zich te concentreren op de literaire ontwikkeling en literaire begrippen, zodat het boek op de havo en het vwo gebruikt kon worden. Door de literaire begrippen flink uit te breiden zodat meer wordt gegeven dan bij die onderwijsvormen strikt nodig is, is het boek ook te gebruiken bij de nieuwe opleidingen voor Papiamentu en later voor Nederlands op de UNA.

GELD

De eerste ontwikkelingskosten zijn gedragen door het departement. Het geld dat van Nederland komt voor de onderwijsvernieuwingen gaat helemaal op aan het VSBO, SBO en Funderend onderwijs, dus daar kon voor *Kadans* geen beroep op worden gedaan. Daarom draagt het FPI (Fundashon pa Planifikashon di Idioma) voorlopig de drukkosten. Directeur Severing hoopt die terug te verdienen met de verkoop.
"We hebben samengewerkt met een opmaakstudio in Nederland. Wij hadden allerlei ideeën en die voerden zij dan uit. We hebben gewerkt met elf kleuren en elk hoofdstuk heeft zijn eigen kleur. Daarnaast heeft elk hoofdstuk ook weer zijn eigen kleurstructuur. Kernwoorden staan buiten de tekst om het leren te vergemakkelijken en corresponderen dan weer met cursiefgedrukte woorden in de tekst. Ook zijn er overal blokjes met illustraties in twee kleuren, ook als steun voor de leerling. De kantlijnen fungeren zo als een soort studiewijzer." Het belangrijkste onderdeel voor hem is toch het schema (blz. 140) dat een overzicht geeft van de literaire communicatiesituatie. Daarin wordt een beeld gegeven van de zender-boodschapper-ontvanger situatie met de centrale positie van de tekst daarin.
De indeling van de hoofdstukken komt steeds terug en achterin de bijlagen staan alle literaire begrippen nog eens herhaald. Daarnaast is er een format opgenomen voor een leesverslag dat door alle taalgebieden te gebruiken is.
"We hebben aan heel veel leraren gevraagd wat ze daarbij opgenomen willen zien en geprobeerd dat zo veel mogelijk in te passen. Natuurlijk zullen sommigen het nog uitbreiden of niet alles gebruiken, maar het sluit zo goed mogelijk aan bij wat de leraren willen." Aan de leraren wordt ook hulp geboden met een overzicht van hoe je leesverslagen en een leesdossier kunt beoordelen.

BEELDEN

Als illustratie voor de kaft is gebruik gemaakt van een schilderij van Jose Maria Capricorne. Ook binnenin zijn niet alleen literaire illustraties gebruikt zoals foto's van bekende schrijvers en van boeken, maar worden ook kunstwerken van bekende Antilliaanse kunstenaars afgebeeld. Elk hoofdstuk begint met een mooie kleurenfoto van zo'n kunstwerk. Severing: "We hebben geprobeerd de literaire ontwikkeling van de scholieren in te passen in de kunstontwikkeling. Zo integreer je vakken, wat in het moderne onderwijs de bedoeling is. We hebben steeds gezocht naar een kunstwerk dat aansluit bij het thema van een hoofdstuk."
Bij elk hoofdstuk hoort een literaire tekst met opdrachten. Zo begint het eerste hoofdstuk met een tekst van Gabriel García Marquez, het tweede met een tekst van Pierre Lauffer en het derde met een tekst van V.S.Naipaul. Na die teksten in de oorspronkelijke taal volgt een (literaire) vertaling. Een Nederlandse tekst als van Boeli van Leeuwen (hoofdstuk 4) en de Papiamentstalige tekst van Rene de Rooy's *Juancho Picaflor* worden niet vertaald.
Severing: "Wij hebben zelf nergens vertaald. Als er een bestaande literaire vertaling van zo'n tekst bestond hebben we die opgenomen. Soms is het een bewerking. Van *Juancho Picaflor* bestaat geen vertaling, dus die hebben we ook niet opgenomen. Daarom is een aantal gedichten wel, en een paar niet vertaald. Kleine citaten hebben we niet vertaald. We hebben ook geen tekst opgenomen in het Duits. De groep die Duits kiest in de Antillen is zo klein dat we dat niet nodig vonden." De teksten hoeven ook geen probleem te vormen op Aruba, dat een andere spelling gebruikt voor het Papiamentu.
"We hebben de teksten zo veel mogelijk opgenomen in de oorspronkelijke spelling. Dat betekent dat gedichten van Hubert Booi bijvoorbeeld in de Arubaanse spelling staan en oude Curaçaose teksten in de spelling die toen gebruikt werd."

PRAKTIJK

De tekst van de nieuwe methode is al vorig jaar naar de diverse leraren gestuurd, zodat ze er kennis van konden nemen en eventueel vast dingen uitproberen.
Op het MIL kunnen de leerlingen van het vwo geen profiel Cultuur en Maatschappij kiezen. Omdat de rector echter wel inzag dat kennis van de literatuur heel belangrijk is, ook voor leerlingen die meer de exacte kant of de handelskant kiezen, heeft hij besloten het vak GLO, Gemeenschappelijk Literatuur Onderwijs, in te voeren in de vrije ruimte die elke school voor extra vakken ter beschikking staat. Het MIL is daarmee voorloper onder de Curaçaose scholen. Dr. Liesbeth Echteld, een van de schrijvers van de methode, kon daardoor op haar eigen school alvast aan het werk met de methode en ze is erg enthousiast.
"Omdat ik meewerkte aan het boek, wist ik waar we naar toe werkten. Andere leraren worden daar nu pas mee geconfronteerd. Daarom hebben we ook die leidraad voor de leraren erbij gemaakt. De ontwikkeling van de leessmaak is een belangrijk element. De literatuur moet gesocialiseerd worden. Ik ben er nu een paar maanden mee aan het werk en ik heb het idee dat het lukt. Mijn twee vwo-groepen zijn redelijk tot zeer geïnteresseerd. Vooral in het poëziegedeelte." Ook de vele citaten in allerlei talen, waaronder Latijn blijken geen belemmering, hoewel ze niet vertaald zijn. "Integendeel zelfs. Daar kijken ze als eerste naar en ze vinden het heel leuk om uit te puzzelen wat ze kunnen betekenen. Laat ze maar eens kennis nemen van andere taalgebieden. Wat ook heel leuk werkt, zijn de leesdossiers. De studenten kunnen elk leesverslag helemaal uitwerken, er plaatjes bij plakken, inkleuren. Wij waren eerst een beetje bang dat de hoofdteksten te moeilijk zouden zijn, maar dat is niet zo. Wel moet je het als docent goed brengen en de leerlingen activeren."
De leerlingen worden in het boek ook aangesproken. De schrijvers als 'wij' spreken de leerlingen als 'jullie' en 'jij' aan, wat het boek heel persoonlijk maakt. Echteld: "Wij hebben het helemaal naar de kinderen toe geschreven. We hebben echt geprobeerd het zo leerlingvriendelijk mogelijk te maken."
Er wordt vaak over geklaagd dat Curaçaose kinderern niet van lezen houden, dat we hier geen 'leescultuur' hebben. Maar dat blijkt dus reuze mee te vallen. "De eerste les wist niemand wie Cola Debrot was bijvoorbeeld, maar Elis Juliana kenden ze wel. Pierre Lauffer niet. Van Corsen kenden ze wel de eerste regels van het gedicht *Atardi*, maar verder zei het ze niets. Al vertellend gaat het voor ze leven. Zo moeten ze ook een persoonlijke boeken top-tien samenstellen en daarover vertellen en een stuk voordragen. Die voordracht mogen ze houden in de taal van hun keuze. Dat gaat echt heel leuk. Die boeken top-tien varieert van doktersromans tot *Alleen op de wereld*."

PROMOTIE

Na besprekingen hebben alle drie de middelbare scholen van Curaçao besloten het boek in te voeren voor de bovenbouw havo/vwo. De avondhavo heeft belangstelling getoond. De drie schrijvers zijn ook naar Bonaire geweest om het boek te promoten. Liesbeth Echteld: "Ik kon uitleggen hoe het werkt in de praktijk op het MIL. Ik kan me voorstellen dat je heel kien moet uitrekenen hoe je het moet indelen. Er is al zoveel tijd afgenomen van al die verschillende vakken. Ik ben ook innovatiecoördinator en weet daarom wat mogelijk is en wat niet, ook al doordat ik het examenprogramma voor het vak Spaans heb geschreven. Ik vind trouwens so wie so dat de contacten tussen de verschillende scholen hechter moeten zijn, vooral wat het talenonderwijs betreft." Vanuit Aruba hebben zowel het Collegio Arubano als de Pedagogische Academie belangstelling getoond voor het boek. Op Aruba is de Tweede Fase wel gedeeltelijk anders ingevuld dan op Curaçao, maar de methode past ook bij hun literatuuronderwijs. Verder hoopt Ronnie Severing de methode ook te promoten op de Bovenwinden.

NASCHOLING

Met het Bureau Nascholing heeft Severing ook de nascholing besproken voor het nieuwe vak GLO. Voor de methode Kadans denkt hij daarbij aan een implementatiecursus, heel praktisch gericht. Zo'n workshop zou een halve of hele dag kunnen duren. Voor het vak GLO is men bezig iemand uit Nederland te benaderen die al een paar jaar ervaring heeft opgedaan met GLO.
Ronnie Severing is heel blij met de belangstelling die dit nieuwe boek trekt op de scholen. De eerste oplage bedraagt 3000 exemplaren. Severing hoopt dat er vlug een tweede druk nodig zal zijn.

UNIVERSEEL RECHT

Unesco heeft bij haar strijd om het analfabetisme uit te bannen, officieel verklaard dat lezen een universeel recht is. Het lezen beïnvloedt ons leven in veel opzichten.

Cultureel wetenschappelijk: Het lezen – niet alleen het lezen van boeken maar van alle gedrukte teksten – vormt de sleutel tot ons culturele en wetenschappelijke erfgoed en bevordert het internationale begrip en de belangstelling voor andere culturen.
Sociaal: Effectief kunnen lezen is een noodzakelijke voorwaarde voor volledige deelname aan de moderne maatschappij.
Economisch: De leesvaardigheid bepaalt in hoge mate iemands economisch succes.Industriële ondernemingen investeren grote bedragen in opleidingen om de communicatieve vaardigheden van hun personeel te vergroten, in het bijzonder op het gebied van lezen. Allerlei nieuwe technologieën stellen hogere eisen aan de taalvaardigheid van de gebruiker. Zonder taalvaardigheid wordt de mens ernstig belemmerd in zijn vooruitgang.
Democratisch: In een democratische maatschappij met een vrije informatie-uitwisseling is het gedrukte woord van essentieel belang voor het onderscheidingsvermogen van elk individu. Het is het doeltreffendste middel om ervoor te zorgen dat in die samenleving pluralistische ideeën heersen. Democratie is een zaak van goed geïnformeerde mensen.
Individuele creativiteit: Lezen is van het grootste belang voor de persoonlijke groei van het individu en zijn of haar kijk op de wereld en op andere mensen. Lezen is ook een goede vrijetijdsbesteding: het houdt de geest en de verbeelding actief. Indien nodig verschaft lezen de gelegenheid aan de dagelijkse beslommeringen te ontsnappen, het innerlijk leven te ontwikkelen en te verfijnen en de horizon te blijven verbreden. De rol die boeken vanaf de prilste jeugd spelen in de ontwikkeling van de fantasie kan moeilijk worden overschat.